

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Цветелина Георгиева Ангелова *„Названия на състояния и процеси, отразяващи репродуктивните функции на жената в българския език”*,
представен за присъждане на научната и образователна степен „доктор”.

Професионално направление: 2.1. Филология

Научна специалност: 05.04.17. Български език

от доц. д-р Неда Мутафчиева

Дисертацията на Цветелина Ангелова е посветена на една специфична тема - лингвистичната интерпретация на езикови единици (лексеми, словосъчетания и синтагми), свързани с изключително значим фрагмент от традиционната и съвременната култура на българите – бременността и раждането в контекста на съзряването и превръщането на момичето в жена. Зачеването, бременността и раждането на дете заедно със съпътстващите ги обреди са неразделна част от традиционната култура на всеки етнос. Продължаването на рода, транслацията на етнокултурните традиции, икономическият интерес, придобиването на нов статут от индивида и родовия колектив, а също и други фактори определят аксиологията на този културен фрагмент в общочовешката картина на света. Без съмнение, бременността и раждането са важен момент също така и във възпроизводството на етноса и присъстват във всички локални традиции, защото осигуряват оцеляването на всяка общност. Затова и съществуват толкова ритуални забрани и обичаи за закрила на жената и нейния плод от всички вредни влияния през този период от живота им. В културен план раждането и бременността традиционно се отнасят към обредите на прехода (инициацията), теорията за които е разработена от Арнолд ван Генеп и доразвита от Виктор Търнър. Всъщност това е един културен фрагмент, който изглежда като сценарий на поредица от преходи (инициации). Същината на обредите, които включва се изразява в символично умиране и преминаване в по-висок статут (в случая този на майката). А названията за процесите и състоянията, свързани с репродуктивните функции на жената не са просто общоупотребяеми думи, словосъчетания и синтагми от българския език, а система от термини, отразяващи парадигматиката на обредни действия, персонажи и предмети,

съпътстващи всеки конкретен етап на изследваната реалия. В зависимост от степента, в която изразяват етнокултурния компонент в значението си, те се характеризират с една или друга степен на етнокултурна маркираност, т.е. това са културни термини и този факт позиционира представената работа в интердисциплинарното изследователско поле на етнолингвистиката.

Дисертацията се състои от пет глави и Библиография (1. Увод, в който е представена темата и целта на работата, както и методите, и подходите за осъществяване на замисъла; 2. Теоретичен модел на изследването, където е представена теоретичната рамака и особеностите на ономаσιологичния подход при интерпретацията на събрания материал; 3. Лексикално-семантична класификация на названията, която е основното ядро на дисертацията и представя класификацията по номинационен признак на лексикалния материал, групиран в четири тематични групи: «девственост», «менструация», «бременност» и «раждане»; 4. Механизъм на словообразуването, където е представен словообразователния инвентар на интерпретираната лексика, групирана по категориален признак; 5. Заключение).

В своята работа Цветелина Ангелова си е поставила задачата да събере, класифицира и анализира названията, «отразяващи репродуктивните функции на жената в българския език (като състояния, признаци и процеси)». Постига целта си с решаването на редица конкретни задачи:

1. Създава един значителен по обем корпус от данни – 1000 названия, ексцерпирани от разнообразни източници – диалектоложки описания, етнографски трудове, речници, архиви и др. и реализира първия опит да се интерпретира комплексно лексиката, свързана с репродуктивните функции на жената. В корпуса намират място литературни, диалектни и даже разговорно-жаргонни названия и това е напълно оправдано от етнолингвистична гледна точка, според която няма значение произходът на названията, тъй като в структурата на културния фрагмент те са равноправни, а изучаването на системните отношения между тях дава възможност да се проследят символичните връзки между различните компоненти на този фрагмент;

2. От представянето на теоретичната рамка на изследването става ясно, че авторката е запозната с литературата, свързана с проблематиката и анализа на лексикалните единици (родна и чуждестранна) и избира да следва в конкретната си работа класификационните принципи на А. И. Смирницки (не става ясно дали се

отнася за лексико-семантичните варианти, които в преиздадените му трудове се отъждествяват със значението или за семантиката на фразеологизмите), на М. Попова (във връзка с понятийно- семантичните категории) и на Е. Тодорова и Т. Бояджиев (по отношение на тематичните групи). От вниманието на дисертантката обаче са убягнали заглавия и аналитични стратегии в работите на някои известни чуждестранни българисти и слависти, които разглеждат същия кръг лексика: И. А. Седакова, Балканские языковые мотивы в языке и культуре болгар. Родинный текст, М. 2007; Кабакова Г.И. Антропология женского тела в славянской традиции. – М.: Ладомир, 2001; Вендина Т.И. Русская языковая картина мира сквозь призму словообразования (макрокосм). – М.: Издательство «Индрик», 1998.

3. При анализа на названията Цв. Ангелова прилага умело принципите на ономазиологичния подход, за да разкрие взаимовръзката между езиковата и извънезиковата страна на изследвания кръг лексика, тъй като номинацията е не само процес на образуване на езикови единици, назоваващи едни или други реалии и феномени, но също и резултат от сложния процес, чрез който човекът опредметява обективната реалност чрез вербализацията на мисловни модели (patterns of thoughts) в значими езикови единици. Във фокуса на прилагания ономазиологичен подход е не само и не толкова обективирането на значението или смисъла, а и принципите, и начините на конструиране на тези езикови форми- знаци, т.е. превръщането на реалитите от действителността в достояние на структурната система на езика. Следвайки класификационната си стратегия, авторката групира названията в четири понятийно-тематични групи под базовите заглавия: «девственост», «менструация», «бременност» и «раждане» въз основа на семантичните им връзки в контекста на сценария за женското съзряване и физиологични трансформации. Това се оказва продуктивно за анализа на номинационните принципи, мотивационните възможности и семантиката на разглежданата лексика, защото я свързва със значими представи у българите за девствеността, бременността и раждането. Приложеният системен подход към езиковите данни позволява да се установи връзката между елементите на различните тематични групи, да се определят базовите понятия и мотиви като основа за номинациите. Както показва изследването на Цветелина Ангелова, границите на тези групи от названия не могат да бъдат отчетливо определени, тъй като в състава им влизат както мотивирани (производни), така и немотивирани (непроизводни) лексеми, специфични наименования и общоупотребявани думи. За производните единици е

важно изследването на мотивационните модели и принципи на номинация. Цветелина Ангелова прави сполучлив опит да разграничи (макар, че не го подчертава специално) мотивираните и немотивираните названия, тъй като възможностите им да служат като източник за екстралингвистична (етнокултурна) информация не са еднакви. Умелото извеждане на вътрешната форма при названията ги представя като надеждно средство за съхраняване и трансляция на традиционните представи на българите за жената, семейството и брака.

4. Работата следва последователно ономасиологичния подход, който позволява да се изследват езиковите явления на различни равнища. За да бъде проведен ономасиологичният анализ е необходимо да се излезе извън езиковите явления на едно равнище, тъй като самият подход обединява словообразователни, лексикални и семантични феномени, отразяващи реалните асоциации у носителите на езика. По този начин ономасиологията е тясно свързана със словообразуването. Деривационната ономасиология играе важна роля в словообразуването, тъй като изследва особеностите при отразяването на мисловния процес в такава номинационна единица като производната дума. Опирайки се на най-добрите образци и отработени класификационни процедури в българската дериватология, която не спира да черпи вдъхновение и идеи от известния труд на Милош Докулил, дисертантката определя и класифицира основните словообразователни модели и механизми при изследваната лексика, както и деривационния инвентар. Макар, че значителното място, което заема в дисертацията създава известен дисбаланс в структурата на работата, словообразователният анализ дава възможност да се разкрият значимите елементи на извънезиковата реалност, отразени в названията. Императивът за системност на анализа, към който се придържа авторката, способства за разкриване на свързаността на разглежданите лексикални единици с парадигматични, синтагматични и деривационни отношения, защото думите в езика не съществуват изолирано от общата номинационна система. Системният подход при интерпретацията на названията предоставя възможности за по-дълбок «прочит» на информацията, която носят – информация за житейски ценности (личностни, социални, морални, естетически, биологични), които често са изразени имплицитно във вътрешната форма на думите. Комплексният анализ на названията, свързани с женската фертилност дава възможност да се възстанови системата на народните представи за света и човека, на народния менталитет.

Авторефератът представя в резюмиран вид основния текст на дисертацията. Разположен е върху 63 страници (54 стр. текст, останалото е библиография, списък с публикациите на дисертантката, свързани с темата (три) и справка за научните приноси). Текстът отразява най-значимите моменти от съдържанието на дисертационния труд, основните акценти в проблематиката и най-релевантните резултати и заключения от изследването.

Заключение: Трудът на Цветелина Георгиева Ангелова „*Названия на състояния и процеси, отразяващи репродуктивните функции на жената в българския език*“, притежава всички качества на докторска дисертация, показва капацитета на авторката за научно-изследователска работа и дава своя принос в комплексното изследване на българската лексикална система. Въз основа на това предлагам на почитаемото научно жури да гласува единодушно на авторката да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

10.09. 2018 г.

София

Подпис:

(Н. Мутафчиева)